

„COŽ TAMŽ DO SLEZSKA NENÁLEŽÍ A SEM K MORAVĚ PŘÍSLUŠÍ“.

STÁTOPRÁVNÍ SPOR O LENNÍ STATEK MÍSTEK V 16.–17. STOLETÍ

Jan Al Saheb

S problematikou vymezování prostoru příslušejícího k jednotlivým zemím a státům neodlučně souvisí, a to především v prostoru jejich vzájemného styku, rovněž otázka státoprávní příslušnosti příhraničních území. Vzhledem k tomu, že snaha co nejpřesněji vytyčit vzájemnou hraniční linii s sebou již od středověku přinášela písemnou kodifikaci a hranice byly zpravidla opřeny o přirozené přírodní bariéry v podobě hřebenů horských masivů či toků řek, eskalace státoprávních rozepří souvisela takřka výhradně s proměnami mocensko-politických či správních struktur. Stranou přitom ponecháme možnou proměnlivost hraniční linie, k níž docházelo kupříkladu v důsledku meandrů toků. Ačkoliv v místních podmínkách mohla tato skutečnost vyvolat stupňování napětí, vzájemné hraniční rozepře zpravidla nepřekročily rámec zemské politiky a nepřerostly v zápas o samo státoprávní postavení zainteresovaných územích celků (pohraničních panství).¹

Rozdílná situace nastala během druhé poloviny 16. a v 17. století v případě několika moravských dominií, ležících v bezprostředním sousedství Slezska. Stranou přitom záměrně ponecháme záležitosti zápasu o státoprávní příslušnost Opavska a Krnovska, který je již v dosavadní historiografii dostatečně znám.² Kromě tohoto nejrozsáhlejšího státoprávního sporu ovšem

¹ K tomu například AL SAHEB, Jan – MÜLLER, Karel: *Hraniční kameny z roku 1669 v údolí Černé Ostravice*. In: Cieszyńskie studia muzealne/Těšínský muzejní sborník, 4, 2010, s. 111–126.

² K okolnostem státoprávního sporu o příslušnost opavského knížectví a k jeho konečnému příklonu ke Slezsku viz BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte der Herzogthümer Troppau und Jägerndorf*. Teschen 1874, s. 363–383; ZUKAL, Josef: *Slezské konfiskace 1620–1630*. Praha 1916, s. 21, 43–45; FUKALA, Radek: *Státoprávní spor o Opavsko v letech 1529–1606*. In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Historica 29, 2000, s. 69–81; Týž: *Protitilichtenštejnská opozice na Opavsku v letech 1613–1617*. Časopis Matice moravské (dále ČMM), 120, 2001, č. 1, s. 67–90; Týž: *Dánský vpád do Slezska a rozklad opavské stavovské společnosti*. Slezský sborník (dále SLSb), 99, 2001, č. 2, s. 81–94; Týž: *Stavovská politika na Opavsku v letech 1490–1631*. Opava 2004, s. 70–73; Knoz, Tomáš: *Pobělohorské konfiskace*. Brno 2006, s. 427–428; KORBELÁŘOVÁ, Irena: *K územně správnímu členění Slezska před rokem 1740 (dále jen K územně správnímu členění)*. SLSb, 100, 2002, č. 3, s. 165, 172; Táž: *Opava za třicetileté války a v pobělohorském období*. In: Opava. Praha 2006, s. 168. S ohledem na náboženské zře-

vzájemnou třetí plochu mezi moravskou a slezskou stavovskou reprezentací představovala rovněž otázka zemské příslušnosti dominia Fulnek, či menších statků olomouckých biskupů, Osoblahy a Ketře, ale rovněž některých lenních statků olomouckého biskupství. Mezi ně náleželo také na severovýchodě Moravy situované Místečko. Na konkrétních poměrech tohoto územního celku hodláme v rámci této případové studie dokumentovat průběh státoprávního sporu vyvolaného jednak změnou místních správních struktur, ale především oslabením mocensko-politických pozic jedné ze sporných stran. V případě místeckého manství se důsledkem pohnutých událostí 15.–16. století (husitské války, moravsko-uherské války, reformace) ve vnitřní i vnější krizi dočasně ocitl lenní senior, olomoucké biskupství. Proměny mocensko-politických a ekonomických východisek biskupství se ostatně zrcadlily v intenzitě i konečném výsledku dlouhodobého státoprávního zápasu během druhé poloviny 16. a první čtvrtiny 17. století. Kauza sporu o místecké léno přitom, viděno v širších souvislostech, byla součástí dlouhodobého zápasu o státoprávní postavení četných moravských území nacházejících se v těsném sousedství Slezska. Problém těchto územních celků (včetně Místečka) se tedy nedotýkal pouze jejich bezprostřední patrimoniální správy, ale zabíraly se jím opakovaně rovněž stavovské reprezentace obou zemí. V roli smířčího činitele přitom obvykle vystupovali habsburští panovníci. Tento kontext dává na první pohled nevýznamným a lokálně omezeným sporům širší rozměr, což nás opravňuje nahlížet na celou problematiku také optikou poznání vzájemných vztahů mezi stavovskými reprezentacemi obou vedlejších zemí Koruny české.

Území Místečka, rozkládající se na levém břehu horního toku řeky Ostravice, tvořilo již ve druhé polovině 13. století samostatný celek náležející ke konglomerátu manských neboli lenních držav olomouckých biskupů.³ Za křestní list tohoto územního celku lze pokládat společnou listinu bratří

tele výsledku tohoto státoprávního sporu viz AL SAHEB, J.: *K některým aspektům pobělohorské rekatolizace opavského knížectví*. In: *Církevní dějiny Slezska v 17.–20. století*. Opava 2010, s. 103–117.

³ K počátkům lenní soustavy olomouckého biskupství viz d'ELVERT, Christian: *Die treibischer Dienstmänner-Rechte. Die olmützer Lehenrechte*. Notizen-Blatt, 1857, č. 12, s. 92–94; Týž: *Zur Oesterreichischen Verwaltungs-Geschichte mit besonderer Rücksicht auf die böhmischen Länder*. Brünn 1880, s. 42–44; NOVOTNÝ, Jaroslav: *Mani, púhonci a lovci*. ČMM, 1957, s. 3–20; BAKALA, Jaroslav: *K počátkům lenního zřízení v českém státě*. SLSb, 57, 1959, s. 377–388; KYASOVÁ, Věra: *Příspěvek k problematice lenního zřízení biskupství olomouckého*. In: *Věstník Musea v Kroměříži*, 1958–1963, s. 148–155; KOPIČKOVÁ, Božena: *Třetí manská olomoucká kniha – registrum speciale?* *Folia historica Bohemica*, 12, 1988, s. 327–347; JANÍŠ, Dalibor: *Lenní systém olomouckého biskupství za episkopátu Dětricha z Hradce (1281–1302)*. ČMM,

Dětřicha, Jindřicha a Erkemberka Stangů z roku 1288, podle níž vykonali manskou přísahu olomouckému biskupovi Dětřichovi na město Místek a tři vsi.⁴ K roku 1395 je Místecko uvedeno v soupisu udělených lén již v rámci hukvaldského obvodu „*districtus Hewkenwaldensis*“, stále ovšem coby jeden z tamních četných autonomních lenních statků.⁵ Roku 1400 drželi místecké léno páni z Kravař. Již 10. ledna 1402 ho však bratři Lacek a Vok z Kravař prodali těšínskému knížeti.⁶ Místecko následně téměř po dvě staletí sdílelo osudy s těšínským knížectvím, konkrétně bylo inkorporováno do pozdějšího nižšího stavovského panství (tzv. status minor) Frýdek.⁷ V důsledku správního začlenění moravského léna olomouckých biskupů do slezského dominia jsme po celé 15. a 16. století svědky silících odstředivých tendencí a snah těšínských knížat vymanit Místecko z lenního svazku a zároveň přičlenit tento statek z hlediska jeho státoprávní příslušnosti ke Slezsku. Tento vývoj pochopitelně vyústil v dlouhodobou rozepří jak mezi bezprostředně zainteresovanými stranami (olomouckými biskupy a těšínskými knížaty, respektive držiteli pozdějšího nižšího stavovského panství Frýdek), tak i oběma stavovskými obcemi (moravskou a slezskou). Jakákoliv změna původního statu quo by totiž v tomto případě znamenala změnu průběhu moravskoslezské zemské hranice.

116, 1997, s. 325–343; LAPČÍK, Stanislav: *Nástin vývoje lenní organizace olomouckých biskupů a arcibiskupů*. In: Olomoucký archivní sborník, 3, 2005, s. 38 a násl.

⁴ Tento akt již ovšem pouze potvrdil „status quo“, neboť Místek a tři dnes neznámé vsi udělil v léno Dětřichovi z rodu Stangů olomoucký biskup Bruno ze Schaumburku už 4. září 1277. Viz BOČEK, Antonín (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae IV*. Olomouc 1846, č. 143, 266; BAKALA, Jaroslav: *Osídlení Místecka a Brušperska v období vrcholného feudalismu* (dále jen *Osídlení*). Frýdek-Místek 1983, s. 68–69; DOHNAL, Miloň: *Hukvaldské panství v období středověké kolonizace*. In: Sborník prací pedagogické fakulty v Ostravě, řada C–22, 105, 1987, s. 11.

⁵ LECHNER, Karl (ed.): *Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtsbücher des Bisthums Olmütz I*. Brünn 1902, s. XIV, 9, 16. Ke konstituování tohoto obvodu nejnověji BAKALA, J.: *Osídlení*, s. 21 a násl.; Týž: *Příborsko–hukvaldské léno v 13. a 14. století*. In: Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku. Brno 2002, s. 505–517.

⁶ NĚMEC, Emerich (ed.): *Codex diplomaticus Ducatus Tessinensis I*. Český Těšín 1955, č. 115. K okolnostem a motivům odprodeje viz AL SAHEB, J.: *Frýdlant n. O. do roku 1402*. In: Dějiny Frýdlantu n. O., Lubna a Nové Vsi. Ostrava 2009, s. 20–21.

⁷ Obecně ke vzniku a právnímu postavení těchto územněsprávních jednotek v rámci Slezska viz KORBELÁŘOVÁ, I.: *K územně správnímu členění*, s. 165; ORZECOWSKI, Kazimierz: *Historia ustroju Śląska 1202–1740*. Wrocław 2005, s. 105, 168–169. Postavení frýdeckého nižšího stavovského panství v rámci Těšínska je zahrnuto také v zemském zřízení knížectví těšínského z roku 1573. Viz Archiwum Państwowe w Katowicach (dále APK), Oddział w Cieszynie, fond Komora Cieszyńska, sign. 78.

Intenzita sporů zesílila zejména od konce 15. století, kdy došlo k postupné stabilizaci olomouckého biskupství, jehož pozicemi otráslý jak husitské, tak česko-uherské války. O restauraci poměrů a konsolidaci rozchvácených biskupských držav se zásadním způsobem zasloužil především biskup Stanislav Thurzo (eps. 1497–1540). Právě s jeho osobností je spojeno zvýšené úsilí o obhájení právních nároků olomouckého biskupského stolce na místecký lenní statek. Výrazného úspěchu dosáhl v tomto ohledu Thurzo v roce 1512, kdy s tehdejšími těšínským knížetem Kazimírem II. uzavřel smlouvu potvrzující lenní status Místecka. V souvislosti s urovnáním letitých sporů o zemskou hranici mezi Moravou a Slezskem na řece Ostravici⁸ došlo o deset let později mezi oběma aktéry k potvrzení této úmluvy.⁹ Kazimír II. si však na svém protihráči vymohl ústupek, na jehož základě měla těšínská knížata držet Místecko po tři pokolení jako alodní (svobodné), nikoliv manské panství, „[...] bez překázy pana biskupa olomouckého nynějšího i budoucího, a to do těch tří životův nemáme z toho zboží nikam k saudu a ku právu potahováni býti, aniž povinni stávati budem [...]“.¹⁰ Teprve poté měli držitelé Místecka, tvořeného tehdy již městečkem Místkem a vesnicemi Horním a Dolním Sviadnovem, Malými Kunčicemi, Hodoňovicemi a Frýdlantem nad Ostravicí, opět skládat do rukou olomouckých biskupů lenní přísahu.¹¹ Tímto ústupkem ovšem Thurzo značně zkomplikoval pozici svým následovníkům, což se v plné míře projevilo v dalším průběhu zápasu o státoprávní charakter Místecka.¹¹

V roce 1528 kníže Kazimír II. zemřel a těšínské knížectví včetně Místecka zdědil jeho nezletilý vnuk, pouze čtyřletý Václav III. Adam, jehož regen-

⁸ Spory o vymezení této zemské hranice měly své kořeny již ve středověku. Viz AL SAHEB, J.: *Řeka Ostravice a její role v dějinách Frýdlantu nad Ostravicí*. In: Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku, 5, 2004, s. 81 a násl.

⁹ K opětovným ujednáním ohledně hranice Moravy a Slezska na řece Ostravici posléze došlo v roce 1531. Viz Zemský archiv v Opavě (dále ZAO), pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc (dále AO), inv. č. 2883, sign. E II a 4/5, fol. 1–10; ZAO, fond Slezský stavovský archiv v Opavě, inv. č. 608, sign. B IV–30; APK, Oddział w Cieszyńie, fond Zbiór dokumentów papierowych i pergaminowych, sign. 181 a; ADAMUS, Alois (ed.): *Codex diplomaticus civitatis Ostraviae*. Moravská Ostrava 1929, č. 48, s. 60–63; AL SAHEB, J.: *Lenní statek Místek ve 2. polovině 16. století (k procesu formování mensálních držav olomouckého biskupství před Bílou horou)* (dále jen *Lenní statek Místek*). In: Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis, 2008, s. 102.

¹⁰ ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 2884–2886, sign. E II a 4/6; Archiv města Ostravy, fond Sbirka U, inv. č. 476, sign. U 762.

¹¹ Na tomto faktu nic nemění ani Thurzovo rozhodnutí nechat znovu potvrdit dva body smlouvy z roku 1522, týkající se lenního vztahu Místecka vůči olomouckému biskupství. Viz ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, poř. č. 3098.

tem byl ustanoven Jan z Pernštejna.¹² V roce 1545 převzal správu knížectví do vlastních rukou již dospělý Václav III. Adam a Jan z Pernštejna se stal zástavním držitelem frýdeckého panství, jehož součástí bylo i Místecko. Vzhledem k finančním nesnázím těšínského knížete byla frýdecká država v průběhu padesátých a šedesátých let 16. století opakovaně zastavována, čímž byly integrační tendence těšínských knížat ve vztahu k místeckému lénu zčásti oslabeny.¹³ Naopak otázka státoprávní příslušnosti Místecka moravskému markrabství a k lenním držávám se v tomto období dostávala do centra pozornosti olomouckých biskupů. V lednu roku 1566 si kupříkladu na nezaplacení povinné korunovační berně¹⁴ z místeckého lenního statku těšínskému knížeti stěžoval nově zvolený olomoucký biskup Vilém Prusinovský z Víckova (eps. 1565–1572). Václav III. Adam reagoval slovy, že „[...] statků [...] , kterýchž na ten čas v držení [...] pan Burian Barský [tj. zástavní pán] jest, [...] předkové [...] svobodně bez takových povinností v držení [...] bejtí ráčili [...]“.¹⁵ V úsilí o pozvolné vyvázání Místecka z lenního svazku dokonce kníže neváhal využít svých konexí u dvora. Koncem října 1570 se za zproštění povinnosti skládat lenní přísahu vyplývající z držby Místecka přimlouval sám císař Maxmilián II.¹⁶ Tou dobou držel formálně frýdecké panství včetně Místecka syn těšínského knížete, Fridrich Kazimír, nicméně vzhledem k finančním nesnázím bylo dominium fakticky v rukou zástavních majitelů. Ani tento stav však neměl v politických záměrech těšínského knížete Václava III. Adama zabránit užšímu připoutání léna olomouckých biskupů k Těšínsku. Jak se jeví z dochované korespondence, jednalo se však spíše o pověstné „pium desiderium“ než o reálné vyhodnocení situace i vlastních možností.

¹² K okolnostem převzetí a aspektům regentské správy viz Jež, Radim: *Správa Těšínského knížectví Janem z Pernštejna v letech 1528–1545*. Práce a studie Muzea Beskyd, 20, 2008, s. 225–267.

¹³ Zevrubně k zástavní držbě viz AL SAHEB, J.: *Frýdlant n. O. v období držby těšínskými knížaty (1402–1581)*. In: Dějiny Frýdlantu n. O., Lubna a Nové Vsi. Ostrava 2009, s. 27 a násled.

¹⁴ Tato dávka byla od poddaných na přímých biskupských (mensálních a komorních) državách, ale i na všech manských (lenních) statcích vybírána u příležitosti slavnostního aktu převzetí správy biskupství nově zvoleným biskupem. Tento akt převzetí úřadu byl vyjádřen slavnostním vjezdem do Olomouce a intronizací ve svatováclavské katedrále. V rezidenci poté biskupovi gratulovali shromáždění šlechticové a nižší klérus. Intronizaci předcházelo vzdání holdu olomouckých leníků v biskupském zámku v Kroměříži. K problematice intronizací detailněji viz ŠTĚPÁN, Jan: *Tradiční intronizační vjezdy olomouckých biskupů do Olomouce ve druhé polovině 16. století*. Olomoucký archivní sborník, 7, 2009, s. 39–59; ELBEL, Martin: *Bishop's Secular Entry: Power and Representation in Inauguration Ceremonies of the Eighteenth-Century Bishops of Olomouc*. In: *Religious Ceremonies and Images: Power and Social Meaning*. Coimbra 2002, s. 47–60.

¹⁵ ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 58, sign. 7, fol. 29.

¹⁶ Národní archiv (dále NA) Praha, fond Morava, inv. č. 1475.

V květnu 1571 navíc do běhu událostí osudově zasáhla náhlá smrt mladého knížete Fridricha Kazimíra, která záměry Václava III. Adama zcela zhatila. Pro další vývoj místeckého léna znamenala smrt Fridricha Kazimíra první povolený krok na cestě k návratu do biskupských rukou.¹⁷

Vzhledem ke značné výši dluhů, kterými zesnulý kníže Fridrich Kazimír za svého života zatížil rodinnou pokladnu, byl Václav III. Adam nucen již nejméně měsíc před úmrtím syna zvažovat možnost odprodeje některých částí těšínského knížectví, mimo jiné rovněž frýdeckého panství s místeckým lénem. Jelikož myšlenka odprodat uvedenou državu nezůstala pouze za zdmi těšínské knížecí rezidence, setkala se s okamžitou odezvou. S radostí přijal zprávu o změně knížecího postojů ve věci místeckého léna zejména biskup Prusinovský. Jelikož mu však finanční situace neumožňovala zařadit se po bok potenciálních zájemců o zisk tohoto územního celku, pokusil se alespoň zprostředkovat jeho prodej některému z okruhu svých přívrženců.¹⁸ Přes veškerou diplomatickou aktivitu nakonec Prusinovský vytyčeného cíle nedosáhl a místeckou lenní državu získali společně s frýdeckým panstvím v únoru 1573 příslušníci významného slezského katolického šlechtického rodu, bratři Matyáš a Jiří z Lohova.¹⁹ Zanedlouho se proto rozhořelo další dějství letitého sporu o území místeckého léna.

Biskup Jan Grodecký (eps. 1572–1574), mocně povzbuzován olomouckou kapitulou, totiž zásadně nesouhlasil s prodejem místecké části frýdeckého panství těšínským knížetem, který jednal bez biskupova svolení a proti jeho vůli. Grodeckému byla ostatně trnem v oku již předchozí svévolná zá-

¹⁷ AL SAHEB, J.: *Lenní statek Místek*, s. 104–105.

¹⁸ Počátkem dubna 1571 proto biskup žádal Václava ml. Sedlnického z Choltic o zprostředkování nabídky těšínskému knížeti „[...] tolikéž s j[eho] l[áskau] rozmluvte z strany statku na manství našem ležícího, jestliže by j[eho] l[áska] na prodaji a odbytu byl, sám toliko, i všecko panství frýdecké, že bychom j[eho] l[ásc]e na něj kupce šikovati chtěli [...]“. Bohužel nevíme, kdo měl být uvedeným kupcem, a to také proto, že z transakce iniciované biskupem nakonec sešlo. V září 1571 se biskup dokonce pokusil místecké léno sám odkoupit. Tento záměr byl však záhy odsouzen k nezdaru, neboť nebyl v reálných finančních možnostech Prusinovského. K jednáním zplnomocnil opět Václava ml. Sedlnického z Choltic, přičemž zdůraznil, že získkem Místecka hodlá především učinit přítrž neustálým hraničním přetáčkám mezi poddanými z Místecka a hukvaldského panství. Po knížeti Václavu III. Adamovi požadoval předložení urbáře nabízeného panství, aby mohla být stanovena kupní cena „[...] a na tom jsme aumysl náš postavili, byl-li by ten statek jeho lásce na manství naše[m] ležící na odbytu, že bychom jej od jeho lá[sky] v slušné[m] trhu kaupiti chtěli. Protož jestliže týž statek jeho lá[sky] na odbytu jest, žádati je[h]o lásky, aby nám registra téhož statku vydal a k jednání o to den jmenoval [...]“. Viz ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 68, sign. 11, fol. 100, 241.

¹⁹ Kupní smlouva zněla na 36 000 zl. Viz ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 2923, sign. E II b 9/5; NĚMEC, Emerich – ŠEFČÍK, Erich (edd.): *Codex diplomaticus Ducatus Tessinensis VII*. Český Těšín 1978, č. 630; Al Saheb, J.: *Lenní statek Místek*, s. 106–107.

stava místeckého manství, což považoval za principiální zpronevěru lenní přísaze a porušení práv a svobod olomouckého biskupství. Na základě této argumentace pokládal biskup místecké léno za uprázdněné: „[...] statek manský biskupství a kostela olomůč[kéh]o, pro nepořádnou toho statku od knížete Fridricha Kazimíra v Slezi knížete těšínského a Velkého Hlohova zástavu, kteráž j[es]t se bez povolení kněze Vilíma, biskupa olomůč[kéh]o a sic nyní nás, Jana, biskupa olo[můckéh]o stala, [nám – tj. biskupovi] připadl [...]“. Jan Grodecký tak počátkem října 1573 místecké léno, bez ohledu na faktický stav věci, udělil svým čtyřem synovcům.²⁰ Vzhledem k nedospělému věku Ludvíka, Petra, Fridricha a Kryštofa ovšem složil manskou přísahu jejich otec, Jindřich Grodecký, který v té době zastával funkci úředníka mensálního dominia Hukvaldy. Ten posléze před kroměřížským manským soudem vznesl žalobu proti faktickým držitelům místeckého léna a lze se domnívat, že by se situace ještě více vyostřila, nebyť náhlého úmrtí biskupa Jana Grodeckého v lednu 1574. Žalující strana tím ztratila mocného zastávce, ba co víc, Jindřich Grodecký upadl vzhledem k finančním machinacím v době správy hukvaldského panství v nemilost nového biskupa, Tomáše Albína z Helfenburku (eps. 1574–1575). Kauza vyvrcholila za císařovy intervence jeho propuštěním z biskupských služeb.²¹ Za této situace již bylo pro Jindřicha naprosto nereálné pokračovat v zápase o udělené léno a spor tím alespoň přechodně utichl.

Vzhledem k událostem, které následně v letech 1575–1576 zmítaly olomouckým biskupským stolicí, kdy po smrti biskupa Tomáše Albína z Helfenburku († 10. 3. 1575) následovalo bezmála rok trvající období sedisvakance, byla otázka Místecka odsunuta zcela do pozadí. Problém držby místeckého léna posléze otevřel až biskup Jan Mezoun z Telče (eps. 1576–1578). Z pohledu olomouckého biskupství se tak stalo právě včas, neboť v polovině sedmdesátých let 16. století kulminovala snaha slezské stavovské reprezentace o inkorporaci Místecka do Slezska. Potvrzeno bylo již několik desítek let trvající svévolné, ovšem faktické, přičlenění Místecka pod slezskou fiskální správu. Tento moment přitom jistě představoval velmi výrazný krok ke konečnému připoutání tohoto moravského území ke Slezsku. V polovině osmdesátých let 16. století si ostatně moravští výběřčí císařské berně mohli pouze bezmocně postesknout nad faktem, že „[...] městečko Místko u Frýdku pana biskupa olomůckého, nespravili od léta [15]70 až do léta [15]80, času s[va-

20 ZAO, pobočka Olomouc, fond Lenní dvůr Kroměříž, inv. č. 853, kart. 16, fol. 11; ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 2924, sign. E II b 10/2.

21 NA Praha, fond Morava, inv. č. 1987; ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 73, sign. 13, fol. 53, 57, 96 a 104–105.

týh]o Jana, posudního [...]“. Dlužné sumy se navzdory ujištění tehdejšího biskupa Stanislava Pavlovského nedočkali, neboť jak se ukázalo, „[...] pan biskup se uvolil je k tomu přidržeti [...] aby všechny zadrželé posudní spravili, ale [Místečti] dávali berně do Slyzska [...]“.²² V korelaci s v úvodu postulovanými paradigmaty lze koneckonců pozorovat paralelní vývoj rovněž v případě mensálních statků Osoblahy a Ketře a některých dalších lenních statků. Otázku Místecka tedy nutno vnímat v souvislosti s dlouhodobým zápasem o státoprávní postavení moravských území nacházejících se v těsném sousedství Slezska.²³

Vraťme se však na počátek episkopátu Jana Mezouna z Telče, který se vůči jednání Slezanů v otázce místeckého léna striktně ohradil v srpnu 1576 prostřednictvím moravských stavů.²⁴ Vzhledem k přehlíživému stanovisku slezské stavovské reprezentace se biskup rozhodl k ráznému kroku. Nároky Jiřího z Lohova na místecké léno hodlal podkopat stejným způsobem, o jaký se před lety pokusil biskup Jan Grodecký. Počátkem dubna 1577 tedy Jan Mezoun udělil místecké manství, bez ohledu na jeho držbu Jiřím z Lohova, čtyřem příslušníkům svého dvora, respektive správního aparátu mensálních držav.²⁵ Tento postup vzbudil mezi Slezany značný rozruch a ještě koncem téhož měsíce se proti postupu olomouckého biskupa ohradil vrchní slezský hejtman, vratislavský biskup Martin Gerstmann.²⁶ Nicméně slezská strana se v zápase o státoprávní příslušnost Místecka i některých dalších pohraničních

²² ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 3948, kart. 1812, fol. 3, 8; ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 2219, sign. Temp 88, kart. 481.

²³ AL SAHEB, J.: *Lenní statek Místek*, s. 110.

²⁴ Zástupci moravské stavovské obce tlumočili Jiřímu z Lohova biskupovy stížnosti slovy „[...] zprávu toho jistau máme, že lidé z městeček Frýdlantu a Místku, poddaní vaši i s jinými vesnicemi na manství jeho m[ilos]ti pana biskupa a kostela jeho m[ilos]ti olomouckého ležícími a sem k tomuto mar[krabství] mor[avskému] příslušejícími, do knížectví slezského berněmi a pomocemi všelijakými, kteréž jeho m[il]o[s]ti cí[s]ař[s]ké, pá[n]u naše[m]u nejmilostivější[m]u od nás a jiných zemí z náchylně k jeho m[ilos]ti cí[s]ař[s]ké lásky povolují a dávají, od tohoto mar[krabství] se odlučujíc, do téhož knížectví slezského potahují a ta[m] takové berně spravují, na čemž nám a této zemi nemalá újma se děje [...] protož vás tímto psaním napomínajíc za to žádáme, že o tom mezi těmiž poddanými svými, ať kdež koli na mans[tví] jeho m[ilos]ti pana biskupa a kostela jeho m[ilos]ti olo[můck]ého jsau [...] dostatečné nařízení učiníte, aby sem, do toho markrabství tak, jakož jiní manové a poddaní jeho m[ilos]ti manští všichni sem náležejí a takové daně a berně zde spravují, tolikéž příslušeli a těmi, jak již dotčeno, berněmi všelijakými a pomocemi sem povinni byli [...]“. Viz ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 77, sign. 14, fol. 42.

²⁵ ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 78, sign. 14 a, fol. 17–18; KAMENÍČEK, František: *Zemské sněmy a sjezdy moravské II*. Brno 1902, s. 438–440.

²⁶ Archiwum Państwowe we Wrocławiu, fond Archiwum Biskupstwa Wrocławskiego, sign. 45; ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 79, sign. 15, fol. 59–60, 62.

území dostala do defenzívy, neboť císař Rudolf II. dával za pravdu právně podloženým stížnostem olomouckého biskupa a moravských stavů. Jiří z Lohova nakonec pod tlakem okolností svolil vykonat lenní přísahu, k čemuž došlo v zastoupení pravděpodobně ještě někdy před koncem roku 1577. Normalizaci vztahů mezi ním a Janem Mezounem nepřímou dokazuje i biskupův příkaz hukvaldskému úředníkovi, aby „[...] když by koli od pana Jiříka Loga z Altendorfu oznámeno a věděti dáno bylo, že ihned bez meškání 4 danělkouův zastřeliti a je jemu na Frýdek odešleš [...]“.²⁷

Obnovením lenní přísahy byl ovšem splněn pouze jeden ze sporných bodů, které císaři moravské stavy ve své stížnosti přednesly. Nevyřešenou dosud zůstávala otázka berní příslušnosti tohoto území. Zde se ovšem projevila nedůslednost biskupa, kterého uspokojilo obhájení vrchních práv na místecký lenní statek a již nejevil patřičný zájem o nápravu i v ohledu jeho fiskální příslušnosti. A tak i po roce 1577 vybírali císařskou a zemskou berni z Místčka slezští výběrčí. Předpoklady pro změnu tohoto stavu byly položeny teprve s nástupem nového olomouckého biskupa, energického Stanislava Pavlovského. Tomu se navzdory finančním potížím podařilo po předchozích zdoluhavých jednáních v listopadu 1581 od Jiřího z Lohova frýdecké panství včetně místeckého léna odkoupit.²⁸

Tato transakce ovšem zvedla vlnu odporu slezských stavů, kteří jednak pozbyli před více než 40 lety vydobytého práva vybírat na Místecku císařskou i zemskou berni, ale zejména se obávali připojení Frýdecka k Moravě. Proto opakovaně žádali o zjednání nápravy císaře Rudolfa II. Stanislavu Pavlovskému bylo zřejmé, že držba Frýdecka by i v budoucnu přinášela více starostí, nežli užitku a rozhodl se proto slezskou část zakoupené državy odprodat. Navíc si byl velmi dobře vědom toho, že ziskem místeckého léna již naplnil svůj hlavní záměr, což ostatně oznámil také císaři. Proti odprodeji frýdeckého panství olomouckému biskupovi se již v roce 1581 nejostřeji vyslovily zejména stavy těšínského knížectví, které také později nabádaly kněžnu Kateřinu Sidonii, aby alespoň jeho slezskou část odkoupila zpět.²⁹ Po zdoluhavých jednáních ovšem nakonec v srpnu 1584 získal frýdecké panství (bez Místčka) Bartoloměj Bruntálský z Vrbna.³⁰ Místecko následně Stanislav Pavlovský

²⁷ ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 79, sign. 15, fol. 144.

²⁸ Celková suma za frýdecko-místecké panství činila dle smlouvy ze 17. listopadu 1581 36 000 moravských zl. Biskup splácel částku za panství ještě i v roce 1584. Viz NA Praha, fond Morava, inv. č. 2923; AL SAHEB, J.: *Lenní statek Místek*, s. 112–113.

²⁹ K tomu nejnověji AL SAHEB, J.: *Urbaniální sumář lenního statku Místek z roku 1583*. Práce a studie Muzea Beskyd, 18, 2007, s. 176–193; tam shrnuta rovněž starší relevantní literatura.

³⁰ APK, Oddział w Cieszynie, fond Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych, sign. 103; Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, fond Akta parafii i miejscowości, sign. 55 p;

inkorporoval do sousední hukvaldské mensální državy, čímž pozbylo statu-tu léna.³¹ Zároveň však po roce 1584 vzplály se zvýšenou intenzitou spory o zemskou hranici, kterou mezi moravským Místeckem a slezským Frýdec-kem tvořila řeka Ostravice. Koncem roku 1588 biskup Pavlovský musel opět žádat o ochranu zemských práv moravskou stavovskou reprezentaci a jejím prostřednictvím také panovníka.³² Rozepře o berní příslušnost bývalého mís-teckého léna sice přetrvaly až do dvacátých let 17. století,³³ ovšem navzdory veškerým snahám slezské strany došlo v roce 1628 k definitivnímu vyjmutí Místecka ze slezského berního rejstříku.³⁴

ZAO, pobočka Olomouc, fond Metropolitní kapitula Olomouc, inv. č. 3613, sign. Fa 21/2, kart. 226, fol. 256–259, 277–283; ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 2957–2964, sign. E II c 15/6; ZAO, pobočka Olomouc, fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kromě-říž (dále ŮŘAS), inv. č. 2253, sign. E 1, fol. 234 a násl.; ZAO, pobočka Olomouc, fond ŮŘAS, inv. č. 2254, sign. E 2, fol. 605 a násl.; ZAO, pobočka Olomouc, fond ŮŘAS, inv. č. 3381, sign. C 3/10–2, kart. 55; Státní okresní archiv (dále SOKA) Frýdek-Místek, fond Archiv města Frýd-ku, inv. č. 115, sign. G 528, fol. 473–478.

³¹ ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 88, sign. C, fol. 139–145; ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 2967, sign. E II c 16/4; NA Praha, fond Česká dvorská kancelář, inv. č. 760, sign. IV D 7, kart. 578; SOKA Frýdek-Místek, fond Archiv města Místku, inv. č. 3, 4, sign. A 3.

³² Biskup se na moravské stavy obracel slovy „[...] statek pak místecký manský z tejto strany Ostravice v Moravě ležící, [jsme] sobě pozůstavili a k panství aukvaldskému stolnímu připojili, z čehož také všelijakou kontribuci a svolenau berni spolu [s] va[ší mil]o[s]tí a vámi, obyvateli markrabství mor[avské]ho, každého času náležitě spravujeme, ale toho nám dotčení knížata a stavové slizští nepřejí a vždy sobě to při sněmích sjevch obecních stěžují, jako bychom tu něco od Slezi odtrhnauti a tudy jim i země ujiti, i na berních ucházeti, anebo jakoby nějaká jiná hranice, nežli dotčená řeka Ostravice knížectví těšínské v Slezi a biskupství olomoucké zde v Moravě, dělití a hraničiti měla, [jeho] m[ilost] c[ísařskau] o to zaměstknávati a nabíhati nepřestávají. Kdež va[ší mil]o[s]tí a vás za to přátelsky žádáme, poněvadž se tu země a hranic markrab[ství] moravského a všech va[ších mil]o[s]tí pánuův obyvatelův dotejče, že nám v tej věci, jakožto jednomu spolu landfrýdníků radni a nápomocni bejti a [jeho mil]o[s]tí císařské, aby se v tom dotčení knížata a obyvatelé knížectví slezských spokojili nato, což tamž do Slezska nenáleží a sem k Moravě přísluší, se nenatahovali a tím víceji jak jeho mi[l]o[s]tí císařské, tak také nás všech, stavuův daremně nezaměstknávali [...]“. Viz ZAO, pobočka Olomouc, fond ŮŘAS, inv. č. 8532, sign. E 4/2, kart. 1086, fol. 150–151, 164–168.

³³ Kupříkladu v roce 1618 žádal slezský zemský sněm držitele Místecka, olomouckého bisku-pa, kardinála Františka z Ditrichštejna, o doplatek dlužné berně: „[...] So ist auch für gut angesehen worden, die versteuerung des Städtleins Mistkow, weil sich dasselbe vom Lande gesondert, von versteuerung der Herrschaft Friedeck zu separiren und durch eine sonderliche Rubrica in den Stewerbüchern Jährlichen fortzutragen [...] So wehre auch den herrn General-Steuer Einnähmern mit zu geben, künfftig in aussgabe die besoldungen, liefergelder, Botenlohn unter gewisse Absonderliche Rubriken einzutheilen, endlich auch über dass Städtlein Misskow [...] sondere Rubriken zu halten [...]“. Viz PALM, Hermann (ed.): *Acta publica. Verhandlungen und Correspondenzen der schlesischen Fürsten und Stände*, I. Band. Breslau 1865, s. 26, 54.

³⁴ Ve slezském berním protokolu z 5. května 1629 ve věci fiskální příslušnosti Místecka sto-jí „[...] Die Steuerreste des Städtchens Misco in Oberschlesien stiegen von 1585 bis zum

RESUMÉ

„COŽ TAMŽ DO SLEZSKA NENÁLEŽÍ A SEM K MORAVĚ PŘÍSLUŠÍ“.
STÁTOPRÁVNÍ SPOR O LENNÍ STATEK MÍSTEK V 16.–17. STOLETÍ

Území Místecka představovalo vzhledem ke své geografické poloze oblast střetu zájmů olomouckých biskupů a těšínských knížat, v širším ohledu ovšem také moravské a slezské stavovské obce. Dlouhodobý zápas o státoprávní status tohoto území nakonec vyzněl ve prospěch olomouckého biskupství a moravského markrabství. Kauza sporu o místecké léno přitom byla součástí dlouhodobého zápasu o státoprávní postavení četných moravských území nacházejících se v těsném sousedství Slezska. Problém těchto územních celků se tedy nedotýkal pouze jejich bezprostřední patrimoniální správy, ale zaobíraly se jím opakovaně rovněž stavovské reprezentace obou zemí. Tento kontext dává lokálně omezeným sporům širší rozměr, což nás opravňuje nahlížet na celou problematiku také optikou poznání vzájemných vztahů mezi stavovskými reprezentacemi obou vedlejších zemí Koruny české.

SUMMARY

“WHAT DOES NOT BELONG TO SILESIA AND BELONGS TO MORAVIA”.
THE CONSTITUTIONAL DISPUTE ABOUT THE MÍSTEK FEUDAL TENURE IN THE
16TH AND 17TH CENTURY

Due to its geographic location the area of Místecko represented a conflict of interests of bishops from Olomouc and princes from the Těšín area and also caused clashes between the Moravian and Silesian Estates representatives. The long-term struggle for constitutional status of this area ended in favour of the Olomouc bishopric and the Margraviate of Moravia. The dispute about the feudal tenure in the Místek area was only part of a long-term struggle for constitutional status of some Moravian areas situated in the immediate

jetzigen Termin Agnetis auf 8233 Thl., 24 gr. [...] Bei ihren Nachforschungen nach den Gründen dieser befremdlichen Tatsache fanden sie nur, dass das Städtlein hiebevorn zur Herrschaft Friedeck gehörte, nachmals aber in Mähren hineingezogen wurde, qua ratione könnten sie nicht wissen, und deshalb keine Steuern mehr in Schlesien bezahlte [...]“. Viz KREBS, Julius (ed.): *Acta publica. Verhandlungen und Korrespondenzen der schlesischen Fürsten und Stände*, VIII. Band. Breslau 1906, s. 116; NA Praha, fond Morava, inv. č. 3468, 4880; ZAO, pobočka Olomouc, fond AO, inv. č. 2219, sign. Temp 88, kart. 481; ZAO, pobočka Olomouc, fond ŮŘAS, inv. č. 8568, sign. E 5/12–1, kart. 1094, fol. 1–4; ZAO, pobočka Olomouc, fond ŮŘAS, inv. č. 3381, sign. C 3/10–2, kart. 55.

neighbourhood of Silesia. The problem of these territories did not concern only their immediate patrimonial authorities. The representations of the Estates of both countries dealt with it repeatedly. This context shows local disputes in a broader perspective. Thus we are able to view this question from the point of mutual relations between the Estates representations of both neighbouring countries of the Crown Lands of Bohemia.

Translated by Mgr. Jitka Pelikánová

PhDr. Jan Al Saheb, Ph.D.
Centrum pro hospodářské
a sociální dějiny
Filozofická fakulta
Ostravská univerzita v Ostravě
Reální 5
701 03 Ostrava